

La joventut i la participació ciutadana

Xavier Amor

Manel Brinquis

239

1. Introducció

Quan ens preguntem sobre participació i joves primer de tot hem de definir que volem dir quan parlem de participació, ja que és una paraula molt utilitzada, i precisament per això hem de deixar molt clar el seu significat. Segurament hi ha massa gent que abusa d'aquesta paraula emprant un significat molt específic per a una realitat concreta.

Participar no és només anar a votar cada quatre anys en unes eleccions. O, és que potser, el fet que els veïns vagin a la festa major del seu poble, no és participar en les activitats del municipi? Estaríem molt equivocats si només relacionem participació amb eleccions.

La participació ha de servir per millorar la nostra qualitat democràtica per a legitimitzar la feina de les nostres institucions i de la política.

La proximitat, la transparència i la participació componen la manera més adequada d'interaccionar amb la societat que tenim avui dia. Una societat molt més preparada, amb una gent jove que és més crítica i que demanda cada vegada més informació.

Això ha fet que els governs estiguin cada vegada més preocupats per rendir comptes (accountability) i ser receptors de demandes per part de la ciutadania (responsiveness)

I a aquesta joventut els hem d'inculcar una cultura participativa, una cultura ciutadana amb drets i deures. Amb un compromís més ferm amb tot allò que l'envolta, amb uns canals de comunicació més adequats a la seva realitat quotidiana. Perquè aquesta serà la millor manera per evitar aquesta desafecció de què tant es parla avui dia.

Segurament els joves, atès el seu vitalisme, són molt més crítics que els adults, veuen les coses d'una altra manera, a vegades, fins i tot sembla que passin d'allò que els

envolta, però fan preguntes de les coses que no entenen i de les coses que no els expliquen, i volen respostes. I s'impliquen, molt més del que no pensem, en la vida del seu barri, poble o ciutat.

Perquè si volem que els joves participin és perquè volem reconèixer als joves la seva condició de ciutadans de ple dret. Perquè no pretenem convertir-los en adults, sinó assumir les característiques de la seva pròpia condició juvenil.

240

I és aquí on l'Administració ha de fer un esforç important per implicar a la joventut en les polítiques que realitzen els seus ajuntaments i que afecten tant a la seva realitat. Amb uns ajuntaments més pròxims que trenquin les barreres que tenen preconcebudes, amb serveis que realment necessitin i amb ofertes que els siguin atractives.

Perquè no és veritat que les administracions inverteixin menys diners en els joves que, per exemple, en les persones grans. Ni que la joventut d'avui dia és menys participativa que la d'abans, o que col·labori menys en les associacions o ONG o que la política no els interessi.

Les imatges que surten als diaris en relació amb la joventut gairebé sempre són en sentit negatiu. Hi ha una criminalització de la joventut i uns estereotips que no són certs però que estan instal·lats en la nostra societat fortament i entre tots hem d'eliminar i desmentir amb arguments.

Per això començarem explicant què és la participació.

2. Què és la participació?

Participació és qualsevol activitat adreçada a influir directament o indirectament en les polítiques. Aquesta definició de Joan Font i Ismael Blanco és senzilla i curta però cal posar l'atenció en tres aspectes importants tal com expliquen ells mateixos.

Qualsevol activitat, des de la més clàssica, com és votar, fins a accions com recollir signatures, enviar cartes als diaris, encadenar-se a la porta d'un edifici institucional, etc., són formes de participació.

Aquestes activitats serveixen per influir en decisions: als polítics que són els que prenen les decisions directament, o per crear una massa social crítica que faci que es prengui una decisió determinada.

La participació té la voluntat d'influir en la realitat, és un instrument per aconseguir alguna cosa.

En funció del que els polítics estiguin disposats a compartir amb els ciutadans hi ha quatre graus d'intensitat de la participació:

Informació. L'emissió i difusió d'informació als ciutadans constitueix el primer grau en l'escala de la participació. Aquesta informació ha de ser ascendent, des dels ciutadans cap a l'autoritat i descendent, des dels responsables públics cap als ciutadans. Aquest fet ha obligat a les administracions a millorar les seves polítiques comunicatives i a donar informació específica per als joves.

Consulta. És el segon grau en l'escala de la participació. Pot ser preceptiva o voluntària, quan les autoritats locals decideixin millorar les seves decisions tenint en compte l'opinió de determinats grups, ciutadans concrets o ciutadans en general. En aquests processos s'ha d'intentar buscar la gent jove per tal que pugui opinar, però es tracta el jove com un ciutadà més.

Concertació. Constitueix el tercer grau de l'escala de la participació. Implica la intervenció dels ciutadans o dels seus representants, al llarg de l'elaboració d'una decisió en les estructures establertes, temporals o permanents, sectorials o territorials. Es tracta els ciutadans com a experts per a les qüestions que els afecten. En aquests processos les entitats juvenils tenen una importància molt gran, ja que en processos llargs és complicat que un jove a títol individual estigui implicat en tot un procés des del principi al final, a més les entitats ja estan formades en aquests processos i és més fàcil per l'Administració que entenguin el que se'ls demana. Un consell de joventut o un consell escolar municipal són exemples clars del que estem parlant.

Adopció de decisions. És el quart grau en l'escala de la participació. Suposa l'adopció d'una decisió en lloc de l'autoritat o totes dues. Aquí podem trobar per exemple els pressupostos participatius. I en aquests processos els joves no acostumen a participar ja que els falta informació o els mecanismes emprats no són del tot atractius per a la joventut. Les noves tecnologies aquí poden ser un bon aliat per als joves.

En la participació política hi ha dues classes de protagonistes, les persones i les entitats. És normal que a les entitats se'ls doni el paper de representants de col·lectiu, ja que representen un grup més o menys ampli de gent, estan especialitzades en temàtiques concretes i es converteixen en referents per a les administracions i els mitjans de

comunicació. És més fàcil preguntar a la junta d'una entitat que té darrere 1.000 socis que a 1.000 ciutadans a títol individual.

El problema és que l'afiliació de joves en entitats no és elevat a Catalunya. Això obliga que, també, per participar haguem de comptar amb ciutadans a títol individual. L'esforç que això comporta és molt important, ja que a aquests ciutadans els has de motivar molt més que a qualsevol persona representant d'una entitat.

242

La veritat és que les dades demostren que els joves no participen menys en entitats en comparació a la gent adulta o a joves d'altres èpoques.

Hi ha molta gent que encara creu que ser jove és el pas previ a ser adult, que no poden opinar perquè estan aprenent, ja ho faran quan siguin adults.

Avui dia ser jove no és la transició de la infantesa a la vida adulta. Va més enllà, és una etapa pròpia de la vida i del desenvolupament del jove com a persona que ha de garantir el seu exercici de ciutadà en tots els nivells. La formació, l'ocupació, l'habitatge i la mobilitat, tot ha de ser un conjunt en el recorregut vital de la joventut.

En la societat actual l'etapa de la joventut s'ha allargat i la transició de jove a adult s'ha difuminat. Les trajectòries personals són cada vegada més complicades. Hi ha més possibilitat de poder escollir un itinerari vivencial diferent diversificant la societat actual.

3. Els joves estan motivats a participar?

En aquest sentit els joves no són diferents de la resta de la ciutadania i la seva voluntat de participar coincideix amb els raonaments clàssics de qualsevol grup. Ens trobem joves que sí que volen participar perquè així s'impliquen d'una manera directa en els assumptes que els interessin, per compromís d'un grup determinat o si troben una utilitat en la seva vida quotidiana i diària.

I entre les raons per no implicar-se trobem factors com la desconfiança envers l'Administració, el desig de resultats a curt termini, on molt sovint això és molt complicat perquè els processos participatius són generalment llargs, i no veure el final o la conseqüència; el desconeixement, la manca d'informació de com participar i per què, i la manca de formació i experiència.

Hi ha també un cert rebuig per part d'alguns sectors de la societat que no volen veure que els joves són ciutadans de ple dret igual que els adults.

S'ha de remarcar que els joves no són un grup homogeni, que són diversos i que cada grup té unes motivacions pròpies per participar en la realitat que els envolta, o per no participar.

La realitat dels joves és molt canviant, efímera i ràpida i en cada moment tenen motivacions diferents. La participació requereix un temps mínim per tal que es desenvolupi amb una certa qualitat i molt sovint els resultats no es poden visualitzar a curt termini. Això comporta en el jove una frustració ja que no veurà la seva participació concretada en cap acció per part de l'Administració, i això magnifica o alimenta la imatge de l'Administració que té el jove com aquella casa gran burocràtica que no s'entén.

243

4. L'Administració està conscienciada en què participin els joves?

Sí. A l'Administració l'interessa que els joves participin en els processos participatius, ja que aquests processos fomenten valors democràtics, generen cultura participativa i construeixen el concepte de ciutadà (ciutadà amb drets i deures). La cultura participativa no es construeix d'un dia per l'altre.

L'Administració ha de generar processos participatius de manera paulatina. Consolidar el que fa, i poc a poc ser més agosarats en les seves propostes, anar avançant a mesura que la ciutadania també va aprenent. El límit és la voluntat política. L'objectiu és que la ciutadania prengui part de les decisions de l'Administració. Com s'ha comentat a l'inici, la participació té unes fases i unes intensitats que s'han d'assolir.

Normalment la participació dels joves es concentra en el primer grau de la participació, en la fase informativa i en el tercer grau, en la concertació amb la creació dels consells sectorials de joventut. Cada administració ha de buscar el seu model i és aquí on les administracions han de ser agosarades i fer noves propostes.

A més, els joves amb la seva participació, legitimen el procés participatiu que ha iniciat una Administració local, sempre que es faci bé. És important que puguin donar la seva visió sobre el tema tractat, perquè les opinions d'un jove valen igual que les d'una persona gran.

Perquè el nivell de participació que és capaç de fomentar l'Administració local està directament vinculat al model de societat i a les pautes socials que ens envolten.

5. Perquè als joves els costa intervenir en processos participatius?

244

Moltes vegades la relació entre joventut i administració apareix en conflicte i en aquests casos no acostuma a haver-hi participació. En la participació hi ha una tendència a eludir el conflicte, a no produir-se o a no fer res quan es produeix. I el conflicte hauria de ser una oportunitat per poder fer coses, avançar per millorar les relacions i trobar solucions als conflictes, no trobar impediments de manera constant. I d'aquí surten molts grups de joves que la seva raó de ser rau en la generació de conflicte.

La joventut té la necessitat de la immediatesa, de resultats palpables a curt termini. Això impossibilita que moltes vegades l'Administració, que és lenta, pugui apropar-se a la joventut amb unes mínimes garanties d'èxit.

I a l'inrevés, s'hauria d'aconseguir que els joves vegin l'Administració com una cosa útil per solucionar la seva realitat.

La joventut necessita que l'Administració identifiqui clarament els seus objectius, el nivell de participació que l'Administració vol assumir, i que després porti a terme aquests objectius assumits.

Hi ha poca experiència acumulada entre els joves, tècnics i electes en temes relacionats amb la participació. Totes les parts han d'aprendre molt encara per anar millorant en aquest terreny.

Qui més té en compte als joves són les regidories de joventut, però són poc transversals. Això dificulta que les demandes arribin a bon port. L'Administració està molt compartimentada per aplicar polítiques transversals.

Per arribar als joves s'ha d'innovar amb altres recursos, segurament les noves tecnologies són una bona eina.

5.1 Els joves associats

La joventut no està menys associada ara que abans, i els percentatges no són diferents als dels adults. Són estereotips que no tenen raó de ser i distorsionen una realitat molt diferent.

Les associacions juvenils com la resta d'associacions participen de la mateixa manera en els processos participatius que es desenvolupen des de l'Administració. Les inquietuds són les mateixes: la qualitat de les associacions, el finançament, la representativitat en el seu sector a l'hora d'opinar, la delegació de funcions de l'Administració sobre les entitats, que l'Administració compleixi amb els compromisos adquirits amb les associacions.

245

5.2 El jove no associat

El jove no associat no acostuma a venir a les reunions que organitza l'Administració. Les causes podrien ser, a títol d'exemple, de caire logístic: problemes de correu, convocatòries errònies, terminis molt justos, missatges poc clars als destinataris, dificultats en els canals de comunicació que es fan servir, que no són els adequats o efectius, manca de motivació per part dels participants, anàlisi errònia de la realitat o de la problemàtica, visió llunyana de l'Administració amb estructures poc flexibles. I, finalment, una actitud massa dirigista per part dels agents.

Són problemes típics que poden tenir solució, però que es reproduïxen massa sovint i l'esforç per aconseguir que participin per a l'Administració és tan gran que no surt a compte.

6. Les noves tecnologies com a nova manera d'apropar-nos a la joventut

A hores d'ara el paper de les noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) generen uns avantatges indiscutibles. Són revolucionaris tant en conceptes com en l'acceleració de tots els processos que estem vivint. Per al nostre negociat les TIC s'estan convertint en un canal de participació més. De mica en mica coneixem més projectes al voltant de les TIC, sobretot en l'àmbit informatiu.

A dia d'avui encara no ens podem plantejar les TIC com a substitutes dels processos de participació presencials que s'estan desenvolupant. Serveixen com a mecanisme de suport i acompanyament, però mai no com a substitutius.

Són un canal per arribar a moltíssima gent jove, però no per substituir la relació personal on la interacció es converteix en un element fonamental. Vivim en una cultura, la mediterrània, on es necessita la participació cara a cara i on s'utilitzen processos participatius que estan basats en l'aprenentatge continu i progressiu amb la gent.

246

L'únic que podem dir és que les TIC avancen a un ritme molt alt i que de moment el que fan o faran és millorar aquests processos participatius, però no seran mai un canal únic. Per a la joventut, que té molt interioritzades les TIC, serà un nou mecanisme d'apropament i ja s'està començant a demostrar en aquells processos on s'estan introduint.

La bretxa digital cada vegada serà menor, però això no ha de fer oblidar que la formació ha de ser contínua i que s'ha d'invertir perquè tothom pugui tenir accés a les TIC. Sempre hi ha un punt d'exclusió en el processos participatius, sobretot per a la gent que desconeix alguns mecanismes que s'estan utilitzant.

Les TIC proporcionen immediatesa, són un ampli canal de difusió i de rebuda d'informació.

El que fan les TIC és canviar els mecanismes de relació entre la gent. A primera vista podem pensar que generen individualisme, una persona asseguda davant de l'ordinador, però aquesta persona pot estar relacionant-se amb més gent encara que si estigués en un bar amb amics.

La joventut està adquirint aquesta nova manera de relacionar-se de forma natural trencant les barreres espacials.

Les TIC per si soles no fomenten la participació si no hi ha una voluntat clara d'optar per aquesta solució, des de les entitats es poden fer tots els esforços possibles vers la participació, dissenyant campanyes on els mitjans de comunicació implementats siguin diversos per aconseguir arribar al màxim públic possible, però finalment qui decideix participar o no és la persona, i aquesta decisió final depèn sempre de l'individu, del seu interès.

Les TIC faciliten l'anonimat. Aquest anonimat pot anar associat a manca de responsabilitat, a desconeixement de la representativitat dels participants. Les TIC poden ser un complement, un més dels processos de participació dins d'una campanya.

En els processos de participació per donar validesa als resultats s'ha d'evitar l'anonimat, tothom s'ha de fer responsable de les seves respostes i de les opcions preses. Per evitar l'anonimat s'hauria d'aconseguir que tothom es pogués identificar informàticament en aquests processos.

7. Propostes per millorar la participació dels joves

- Fomentar l'associacionisme entre la joventut per participar en els assumptes locals.
- Fomentar i aprofundir en la col·laboració amb les associacions locals com a sòcies essencials dels governs i la gestió local.
- Mitjançant la gestió de convenis amb el teixit associatiu la desconcentració de recursos i responsabilitat. Amb això es guanya en la transparència de decisions.
- Utilitzar un llenguatge de comprensió fàcil per a la gent jove. El llenguatge de l'Administració no és fàcil ni atractiu i genera que la joventut no s'interessi. Si la joventut no s'interessa no es vincularà en processos participatius i això dificulta que tinguin una concepció política clara i porta a la desafecció política.
- Apropar les responsabilitats democràtiques, valors de la participació i la qualitat democràtica als espais on és la joventut, com, per exemple, l'escola, l'institut, la universitat, a les webs, etc. Hem d'anar on són els joves per tal que els coneguin.
- Millorar els canals de comunicació de les administracions amb els joves. En aquest sentit l'empresa privada té molt clar que fidelitzant la gent jove tenen clients per a molts anys.
- Desenvolupar les noves tecnologies de la informació i la comunicació com a suport per als processos de participació. És una eina que ajuda que la joventut hi pugui participar. La joventut està convivint diàriament amb les noves tecnologies i donen un potencial enorme a la participació. Tant des del punt de vista informatiu com de donar l'opinió en processos participatius.
- Desenvolupar el vot electrònic com a eina per apropar la possibilitat que els joves ho tinguin més fàcil per votar.

- Reivindicació de les regidories de joventut com a millor manera d'apropar l'Administració a la joventut, de trencar barreres i estereotips de l'Administració com la gran màquina burocràtica que passa de la joventut i que no és entesa. Hem de potenciar la creació d'entorns socials i institucionals que afavoreixin la implicació juvenil en temes de responsabilitat col·lectiva, on vagin desenvolupant la seva identitat cívica com a membres de la comunitat sobre bases dinàmiques i participatives.

248

A tall de conclusió, cal dir que les polítiques que hem de fer en aquest segle XXI s'hauran d'encaminar a fer més atractives als joves les polítiques de participació i els àmbits de decisió. Perquè encara que s'hagi abusat molt de la frase, el futur és en mans dels joves i s'ha d'aprendre a motivar-los i il·lusionar-los.